

NOTÍCIES INÈDITES O POC CONEGUDES SOBRE LES SANTES

Es pretén considerar tres qüestions diferents relacionades amb la devoció, sentida pels mataronins, per les santes Juliana i Semproniana i sobre la celebració de la seva festivitat, utilitzant bàsicament notícies existents en arxius particulars.

Els títols que encapçalen la divulgació de cada una d'aquestes qüestions són prou expressius en relació al seu contingut. Com a síntesi, es pot inventariar, respecte a la primera, la conclusió d'haver estat provisional o interí i discutit el lloc que es considerava més adequat per situar les relíquies. Respecte a la segona, es pot destacar la necessitat i l'exigència de l'acord i de la intervenció conjunta entre el rector de la parròquia i l'Ajuntament per organitzar les festes, i com en la segona part del segle dinovè la festivitat de les Santes té ja el caràcter de festa major; i, concretament, referent a la festa de l'any 1857, notarem, amb sorpresa, que en el programa d'actes constava la representació d'una òpera que només feia quatre anys que s'havia estrenat a Venècia, i la circumstància que els focs artificials coincidissin amb la urbanització de la plaça de Santa Anna, després de l'enderroc del portal de Barcelona i d'una paret existent en aquesta plaça, i d'aconseguir l'obtenció del permís per construir-hi la capella de Sant Sebastià. La tercera de les qüestions a analitzar, tracta del possible viatge a Milà de l'original de la *Missa de Glòria* de mossèn Blanch, i és la més sorprenent.

LES RELÍQUIES, TRASLLADADES DES DE L'ALTAR MAJOR A L'ALTAR DE LA MERCÈ

En el mes d'agost de 1824 les relíquies de les santes Juliana i Semproniana, que estaven a l'altar major, van ser canviades del lloc on eren venerades des de finals del segle XVIII, fet que motivà que els obrers de la parròquia de Santa Maria fossin requerits per l'Ajuntament de la ciutat perquè les situessin, immediatament de nou, a l'altar major.

Aquest episodi inèdit, sense rellevància, provocat potser per l'existència d'alguna divergència o tensió entre els regidors del municipi i els membres de la Junta d'obra de la parròquia, demostra que mentre l'Ajuntament volia la permanència de les relíquies de Juliana i Semproniana a l'altar major, seguia viva a Mataró la tendència de molts a pensar, no pas sense oposició, que les relíquies requerien un altar propi; el cas, ocorregut l'estiu de l'any 1824, no va ser considerat una fotesa

ni casual, ja que va obligar els regidors a prendre diferents acords i diligències quan, correntment, sembla que s'hagués pogut resoldre de manera més informal.

Ens referim a les relíquies rebudes el 1772, que havien estat situades primer sota la dependència dels administradors de sant Desideri, en el cambril de l'altar d'aquest sant, darrere del retaule barroc, dins un armari folrat amb planxa de ferro.¹

Per fi, el 1783, seguint el suggeriment fet l'any 1778 pel bisbe de Barcelona, van situar-se a l'altar major, en un nínxol que construiria Gurri sota la imatge de la Verge, sense estalviar, però, discussions entre els mataronins, ja aleshores, sobre la conveniència de posseir un altar propi per a les relíquies de les santes Juliana i Semproniana.²

Per què l'any 1824 els obrers de la parròquia i els administradors de les Santes decidiren, sense consultar-ho a l'Ajuntament, canviar el lloc en el qual s'havien instal·lat les relíquies des de feia més de quaranta anys?

Cal considerar que feia poc, el febrer de 1824, que els monjos de Sant Cugat del Vallès s'havien emportat unes altres relíquies que des del 1821 estaven en el cambril de Sant Desideri, igual que hi havien estat, fins a finals del segle XVIII, les que aleshores estaven a l'altar major. Es tracta dels baguls o caixes que, per culpa d'extingir-se, durant el Trienni Liberal, els ordes monacals, passaren en dipòsit, primer, des del monestir de Sant Cugat al bisbat de Barcelona, i després, el 5 de juny de 1821, foren lliurades a Mataró.

Però acabat el període liberal i iniciat el conegut amb el nom d'Ominosa Dècada, els monjos del monestir de Sant Cugat van reclamar aquestes relíquies, i el 10 de febrer de l'any 1824 van recuperar-les.³ La pèrdua de les relíquies de Juliana i Semproniana va disgustar els mataronins que, malgrat no tenir-les encara com a patrones, estaven certs que eren filles d'Iluro, i per això sempre les tenien i intitulaven com a patrícies seves, amb tot el que això representava, especialment en temps amarats de romanticisme... Aquestes relíquies, que igual que al principi les rebudes l'any 1772 també es situaren al cambril de Sant Desideri, a l'altar que després seria de la Mercè, resultaven potser més properes per la veneració dels fidels que les de l'altar major? Continuava l'anhel de posseir un altar propi i no restaven tots els mataronins conformes amb l'anterior trasllat de les primitives relíquies a l'altar major? Tanmateix, potser l'Ajuntament tenia el criteri que Juliana i Semproniana, malgrat ser patrícies, pel fet de no ser patrones, no requerien un altar propi ni fer ombra a santa Magdalena, que es tenia com una de les patrones de la ciutat i aleshores estava a l'altar de Sant Desideri?

Reiterem la consideració sobre si la pèrdua de les relíquies retornades al monestir de Sant Cugat va avivar l'antic anhel de posseir un altar propi per a les patrícies Juliana i Semproniana, i potser això animaria els obrers de la parròquia i els administradors de les Santes a canviar l'emplaçament de les relíquies situades des de feia molts anys a la fornícula construïda per Gurri a l'altar major...

Aquest fet, que va donar-se a l'inici del mes d'agost de l'any 1824 i és el que ara ens interessa analitzar, el coneixem perquè es relata en unes anotacions o memòries, dictades pel regidor degà de Mataró Josep de Palau i Jofre (1756-1834), en els inicis de l'època coneguda com a Ominosa dècada, que es conserven a l'arxiu particular de la família.⁴ A les anotacions que segueixen, pot llegir-se el següent:

«9 agosto 1824.- Se acordó acudir a la Junta de Obra para (conocer) qué motivos ha tenido para trasladar las reliquias de las Santas, del altar mayor al que estaba, (al de) la Virgen de la Merced, a cuyo fin se ha oficiado a la misma Obra...»

11 agosto 1824.- Se ha oficiado a los Sres. Obreros de la Parroquial Iglesia para que manifiesten el motivo que han tenido para sacar las Sagradas reliquias del lugar que estaban de tiempo muy antiguo. Y se avisa al Cura párroco y clero de la presente ciudad para que en el día trece de los corrientes comparezcan dos individuos del mismo seno para tratar de las reliquias de nuestras patricias Juliana y Semproniana.

14 agosto 1824.- Habiéndose llamado a los Sres. Obreros y una comisión de la Comunidad y Sres. administradores de las Santas Patricias, con unión de este Cuerpo político, acordaron ambos Cuerpos que las Sagradas reliquias fuesen otra vez trasladadas al Altar mayor, interinamente, hasta que fuese hecho el altar o retablo de que está destinado para las dichas reliquias que antes era de Nuestra Sra. de la Merced.»

Com pot observar-se, llegint les anteriors anotacions, els regidors de la ciutat van obligar a retornar les relíquies a l'altar major, però, tanmateix, «interinamente». No es rebutjava o desestimava definitivament, doncs, tenir un futur altar per a les relíquies.

Potser la circumstància que a causa de la desamortització Mataró recuperés l'any 1835 les relíquies perdudes l'any 1824, va afavorir que ja mai més (després del parèntesi narrat de sis o set dies) es pensés moure les relíquies de les patrícies i patrones de Mataró ubicades a l'altar major en el segle XVIII.

Cal observar, tanmateix, que durant aquell any 1824, en el mes de juny, és a dir, molt poc abans de succeir l'incident analitzat, l'Ajuntament havia instat que es tributés la veneració adequada a santa Magdalena en qualitat de patrona de la ciutat; aleshores, la imatge de la santa estava a l'altar indicat, on es situarien estranyament, per sorpresa, les relíquies...⁵

FESTES DELS ANYS 1825 i 1857

Les santes Juliana i Semproniana van ser tingudes primerament pels mataronins com a patrícies seves, és a dir, filles de la mateixa pàtria, ja que creien cegament les dades aportades pels estudiosos de la història d'aleshores, que aquelles santes

pertanyien a una família de l'antiga ciutat romana de Beturo o d'Iluro, antecessora de la ciutat de Mataró. El patriotisme local va unir-se a la devoció religiosa, especialment quan es va aconseguir la custòdia de les relíquies d'aquelles santes; i en un temps saturat d'ideals romàntics, aquests van contribuir encara més a augmentar aquella devoció, amb la creença que es tractava de dues noies joves, verges i màrtirs i, fins i tot, es pensava que havien nascut al carrer d'en Pujol de la ciutat, i que el títol de patrícies, com eren conegudes, a més de naturals de la mateixa pàtria o conciutadanes, indicava que havien format part del patriciat romà...

Inicialment, els mataronins celebraren amb festes de caràcter merament religiós la diada dedicada a aquelles patrícies (la processó i les vespres tenen el seu origen l'any 1773);⁶ més tard, especialment quan es va aconseguir tenir les santes Juliana i Semproniana, a més de patrícies, com a patrones de la ciutat, la seva festa va convertir-se en Festa Major de Mataró. Aquesta gradació pot observar-se en examinar i comparar les notícies que posseïm d'aquestes festes dels anys 1825 i 1857, malgrat que en ambdós casos notarem sempre la semblança de tenir com a protagonistes de les festes tant l'Ajuntament com el rector de la parròquia.

Respecte a l'any 1825, orfes de cartells i programes –el primer programa conegut és de l'any 1889–,⁷ seguirem utilitzant com a font de coneixement les anotacions del regidor degà Palau. L'anotació de 8 de juliol de 1825 ens puntualitza, primer, que l'Ajuntament de Mataró solia regalar la cera necessària per a la festa, potser per a la processó i la lluminària de l'església, ja que consta que es cremaven més de 700 ciris.⁸ Llegim el següent:

«...Habiéndose presentado los Administradores de las Santas patricias Juliana y Semproniana para manifestar a este Cuerpo político si continuaria en darles en via de limosna la cera o velas como hasta aquí lo ha practicado este Ayuntamiento...»

Segonament, també consta a l'anotació la petició d'una almoina en metàl·lic, que es pot pensar que era usual rebre de l'Ajuntament cada any:

«... Han pedido (els administradors de les Santes) limosna para obsequio de las Santas...»

Darrerament, també consta que, ja en aquells anys, l'Ajuntament intervenia en la processó i que l'honor de portar el penó era designat cada any específicament:

«... y han encargado (els administradors) que si el Ayuntamiento se encargaria de convidar para la procesión a las Religiones y se les ha respondido que sí; este año 25 toca a llevar el pendón a los clérigos.»

Respecte a les festes de les Santes de l'any 1857, utilitzarem com a font de coneixement les cartes enviades al mataroní Joaquim Martí i Andreu, situat a Madrid des del juliol de 1856, per complir una comissió de l'Ajuntament per motius

de problemes sorgits en relació a la prolongació del ferrocarril des de Mataró a Arenys, i també durant part del mes de maig de 1857 i fins a finals de juliol del mateix any, a causa de ser diputat per tercera vegada del partit de Mataró.⁹

Com quedarà evident, malgrat que les solemnitats amb motiu de la celebració del dia de les Santes no perdrien mai el seu matís original de caràcter religiós i la necessària participació del rector de la parròquia, després de ser conceptuades les Santes l'any 1852 no tan sols patrícies sinó també patrones de la ciutat, les festes tindrien la consideració de Festa Major de Mataró, amb un programa d'actes afegits als religiosos, com espectacles populars, balls, focs artificials i, fins i tot, la representació d'una òpera.

Podem constatar com a la carta del dia 16 de juliol de 1857, un dels fills del diputat notificava al seu pare, amb optimisme, que «este año parece estaremos quietos y se pueda celebrar la fiesta de las Santas Patricias con alegría y esplendor». Indirectament, s'al·ludia a les dificultats tingudes per fer-ho en anys passats, amb el domini dels progressistes. Encara el dia 26, la vigília de la festa, en una carta es comenta que «se susurra mucho si habrá jarana, si bien no creo haya elementos para que puedan tener ningun resultado.»

Podem llegir que «se ha nombrado una comisión (de la qual formava part el mateix fill que escrivia la carta) para buscar los medios posibles /.../ y al efecto nos hemos reunido ya en la habitación de nuestro digno rector dos o tres veces y creo hemos adelantado algo, pudiéndose por de pronto asegurar lucida la función religiosa y la procesión». També la filla comunicava que s'havien reunit a la rectoria «personas caracterizadas» i van acordar que «el pendón fuese llevado por García, Quintana y Tosquillas como presidentes respectivos de los dos casinos y el ateneo. Se dará además otro pendón –es deía– a los menestrales, y habrá toldos en la plaza de la Constitución y Santa Ana, procurando que esta última esté ya arreglada», referint-se als treballs per enderrocar una paret existent aleshores a la plaça de Santa Anna.

Com ja s'ha considerat, en el programa de les festes es volia que no faltessin els focs artificials i balls, teatre i, fins i tot, òpera.

Respecte als focs, cal constatar que era un esdeveniment desitjat, però que aleshores no era, com ho és ara, inqüestionable que pogués oferir-se aquest espectacle cada any als mataronins. Primerament, hi havia la incògnita de poder fer-se per la qüestió econòmica. S'explicava a la carta que «si tienen bastante dinero habrá castillo de fuegos, pero esto no se sabe aún...»

A més, s'aplegava la circumstància de determinar si el lloc on es celebrava podria utilitzar-se aquell any. El lloc adequat llavors era la plaça de Santa Anna, però aquell any va sorgir un problema ja que, després d'haver-se retirat el portal de Barcelona de la muralla, volia urbanitzar-se la plaça; a causa de les gestions a Madrid del diputat Martí, havia arribat feia poc «la autorización para poder derribar la pared

de las Escuelas Pias junto al Caminet (així ho escrivia el secretari de l'Ajuntament el dia 28 de maig). También se ha recibido –afegia– la autorización para poder edificar la capilla de San Sebastián, pudiendo edificar también sobre de la misma.»

El fill del diputat li escrivia que «según dicen, van cuanto antes a empezar el derribo de la pared de los P.P. Escolapios y hoy están avisados algunos de la calle de Barcelona para comparecer ante la Corporación Municipal para tratar de la capilla de San Sebastián. Adelante!». Efectivament, quan s'acostava la festa de Les Santes, el 17 de juliol, la filla Teresa escrivia que «tienen ya la pared de los Escolapios echada casi toda abajo y están arreglando el frontis del edificio».

Conseqüentment, en haver-se solucionat el problema del lloc i també el tema econòmic, el dia 22 ja es pensava que ben segur hi hauria focs, ja que s'observava que «el frontis del convento y demás de la plaza (de Santa Anna) adelantan mucho, pues se trabaja para que esté concluido para el día 27, en cuyo día o noche en dicha plaza se hará el castillo de fuegos, pues parece han recogido bastante dinero para él y veremos que tal será. La procesión promete ser lúcida».

En el programa no faltaven balls; els privats («por supuesto –es deia el 17 de juliol– los casinos darán sus bailes») i els públics (primer s'havia previst situar «toldos en las plazas de la Constitución y Santa Anna»; però el dia 22 es considerava que «de toldos creo no dejarán hacer más que en la Plaza Grande por no hacer mal a los bailes públicos»).

El que s'ha de qualificar d'extraordinari, és haver inclòs en la programació la representació de l'òpera *La Traviata*, que feia tan sols quatre anys que s'acabava d'estrenar a Venècia. A la carta del dia 17 tantes vegades citada, podem llegir: «Los casinos darán sus bailes y además òpera. Desde el domingo tenemos una compañía (por supuesto de segundas) que no sacaron mal la Trabiata (sic) por una ciudad subalterna. Solo que creo no se podrán mantener por los gastos, pues que (aunque en pequeño) trajeron sus coros y músicos. Como era una novedad, el domingo tuvieron muy buena entrada».

A les cartes consta que l'òpera va agradar molt, però ja no es representaria més en els dies d'aquelles festes.

VIATGE DE LA MISSA A L'ARXIU DEL TEATRE D'ALLA SCALA DE MILÀ

De vegades, afloren fets o notícies que cal divulgar ben aviat perquè són o podran ser, per a moltes persones, unes informacions inesperades, imprevistes i, sobretot, perquè han de ser conegudes prompte per aquells especialistes que poden solucionar qüestions, potser encara avui pendants de resoldre.

Aquest és el cas que ara ens afecta. Es tracta de preguntar-nos si podem estar ben persuadits que la partitura que serveix per interpretar la *Missa de Glòria*

de mossèn Blanch, per solemnitzar la festa de Les Santes, és l'autèntica, és a dir, l'original de mossèn Blanch, o si es pot intuir que és una mera còpia, ja que l'original, des de fa molts anys, es troba lluny de Mataró i, fins i tot, fora d'Espanya.

Segons consta en un document manuscrit que existeix a l'arxiu familiar dels Palau, semblant a un retall d'una carta, de mida d'uns quatre dits, com si només interessés conservar aquell retall, i barrejat amb altres papers sense importància, ens sorprenem quan llegim el següent:

«... ya esperamos el próximo año para estar en vuestra compañía y vernos todos celebrando las fiestas de las Santas y escuchar la música en la iglesia del oficio, aunque Mn. Girbau asegure que el oficio no está en Mataró sino en Italia, lo cual dignifica a su creador pues en ningun otro sitio puede quedar más encumbrado que en el teatro de la Escala, altar de la música de los mejores artistas de la ópera. Dice que se lo dijo el médico Guañabens y creo que el padre de éste algo haría para tal homenaje...»

Els personatges que s'inclouen al retall de carta copiada, són mossèn Francesc Girbau Castellà (1871-1952) i el metge homeòpata Manuel Guañabens i Vinardell (1853-1921), fill del mestre Nicolau Guañabens i Giralt (1826-1889). Pensem que no es pot pas recelar que volguessin enganyar-nos o que tot es tracti d'una broma. Tanmateix, considerem que per a qualsevol especialista serà ben fàcil, comparant partitures de mossèn Blanch amb les de la *Missa* que està a Mataró, poder concloure si aquestes són o no les originals de l'autor o potser, fins i tot, qui és el copista; qui sap si el prevere Francesc de P. Mas i Oliver, que més tard seria bisbe de Girona?

Nosaltres hem intentat investigar el cas acudint per internet a l'Scala de Milà, però la resposta rebuda ha estat que l'arxiu del teatre estava pendent de catalogació.

Antoni Martí Coll

NOTES

- 1.- LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*, volum II. Museu i Arxiu Arxiprestal. Obra de Sant Francesc (Mataró 1971), 99 i 135.
Quan l'any 1754 va obrir-se el portal del Fossar Xic, on estava l'altar de Sant Desideri, aquest passaria a la capella que, posteriorment i encara avui, està dedicada a la Mare de Déu de la Mercè.
- 2.- LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Testimonis del culte a les santes Juliana i Semproniana en el monestir de Sant Cugat del Vallès i a Mataró* (Mataró 1961), 22.
- 3.- *Idem*, 25 i ss.
- 4.- ANTONI MARTÍ COLL, *Història d'una família (Segona part)*, Premi Iluro 1977. Ed. Dalmau. Barcelona (Mataró 1979), 74 i ss.
- 5.- Anotació del 21 de juliol de l'any 1824: «Habiendo llamado el Ayuntamiento a cuatro vecinos de la Ciudad para que cuidasen de la administración de la patrona de esta Ciudad, Santa Magdalena...» (Es volia que ornessin el seu altar. S'havien fet rogatives demanant la pluja i el dia 6 de juny els pagesos van comunicar que el dia 12 es retornaria la imatge de santa Magdalena, després de fer-se la processó i d'haver plogut, per posar-la a «su capilla de la Iglesia de San Desiderio...»).
- 6.- FERRER I CLARIANA, *Testimonis del culte*, 23.
- 7.- *Fulls/80 del Museu Arxiu de Santa Maria* (Mataró, octubre 2004), 4.
- 8.- FERRER I CLARIANA, *Testimonis del culte*, 27.
- 9.- Arxiu particular de la família Martí. Lligall núm. 5.